

4 SEXUALITA Z POHLEDU RODIČŮ, ZAMĚSTNANCŮ A ZAMĚSTNANKYŇ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB, PEDAGOGŮ A PEDAGOŽEK

4.1 Sexualita a sexuální výchova z pohledu rodiče a jak s ní pracovat

Pro některé rodiče dítěte s PAS může být sexualita a sexuální výchova součástí života jejich dětí a mohou k ní i takto přistupovat. Pro jiné může být náročným, tabuizovaným a opomíjeným tématem. Někteří rodiče mohou přijímat své dítě jako sexuální bytost, ale už pro ně může být náročné najít způsob a metodu, jak pojmut jeho sexuální výchovu.

4.1.1 Proč rodiče nemusí vidět a přijímat sexualitu a sexuální výchovu u svých dětí?

Rodiče dětí se znevýhodněním se v životě potýkají s mnoha situacemi, které jsou pro ně nelehké. Prvotně mají před sebou důležitý, ale zároveň složitý úkol, a to přijmout své dítě takové, jaké je. Rodiče mohou procházet několika fázemi.

První z těchto fází přichází po narození dítěte, kdy se „hendikep“² dítěte stává tzv. třetím pohlavím, ztrácí se pohlavnost. Pro rodiče je pak těžké své dítě vnímat jako sexuální bytost. Místo: „Máme holčičku (případně chlapečka),“ můžeme slyšet: „Máme postižené dítě,“ nebo: „Máme Downův syndrom,“ ale také: „Máme autismus.“

Druhá fáze je spjata s osobní hygienou, kdy je rodič v roli pečující osoby, která realizuje nebo pomáhá s úkony osobní hygieny a vstupuje do intimního prostoru dítěte. V případě, kdy rodič nebo dítě vnímá stud nebo se objeví sexuální projevy u dítěte, je tato situace omluvena tím, že musí pečovat o své dítě i v oblasti hygieny a musí zvládnout tuto roli. Postoj rodiče je jeho obranou a jeho prostřednictvím se vyrovnává s tím, že musí zasahovat do intimity dítěte, přestože jemu samému to nemusí být příjemné a cítí stud.

2 Formulaci „hendikep“ využíváme pouze v této části, a to z důvodu pojetí fází, kterými mohou rodiče procházet.

Třetí fáze je spjata s dospíváním dítěte, kdy rodič začne reálně vnímat a pozorovat první sexuální projevy u svého dítěte, které ho staví do role ochránce před možným sexuálním násilím, zneužitím a ohrožením. Rodič dítě nadměrně ochraňuje s pocitem, že tak činí s ohledem na jeho bezpečí.

V předposlední fázi dítě vstupuje do dospělosti a rodič má obavu z prvních sexuálních aktivit, navazování intimních vztahů a také z možného otěhotnění. Opět se staví do ochranné role.

V poslední fázi hraje roli sexualita samotných rodičů, kteří s narozením dítětem se znevýhodněním mohou mít strach počít další dítě, které by také mohlo být znevýhodněné. Do prožívání sexuality rodičů vstupují bariéry, které mohou narušit soužití i intimitu jich obou.

U rodičů, jejichž dítě získá znevýhodnění v průběhu svého života, chybí první fáze a nemusí se objevit poslední fáze. V praxi se velmi často setkávám s rodiči, kteří na jedné straně řeší sexualitu svého dítěte, ale zároveň také tu svoji. Můžete se setkat se situacemi, jako je rozchod nebo rozvod rodičů dětí s PAS, oddělené spaní rodičů, minimální prostor, který mají rodiče sami pro sebe, nebo žárlivost dítěte s PAS vůči jednomu z nich.

Pro rodiče může být těžké přijmout sexualitu svého dítěte a pracovat s ní. Musí se nejprve naučit vnímat a neupozadovat vlastní sexualitu, posléze se naučit vnímat své dítě jako sexuální bytost a až poté začít postupnými kroky nastavovat sexuální výchovu.

4.1.2 Jaké jsou nejčastější obavy a otázky rodičů v tématu sexuality a sexuální výchovy?

- Má moje dítě sexualitu? Je potřeba ji řešit?
- Mluvit se svým dítětem o sexualitě je těžké.
- Mě to taky nikdo neučil. Tak proč bych to měla učit já své dítě?
- Když začnu mluvit o sexualitě, nebude už chtít mluvit o ničem jiném. Je to jako Pandořina skříňka.
- Však si k tomu nějak časem dojde. Je moc brzy, můj syn nebo dcera je na tohle téma ještě malý/malá.
- Moje dítě má mentální znevýhodnění, zůstane dítětem navždy a děti sexualitu nemají.
- Jak mám vnímat sexualitu, když má moje dítě PAS a těžké mentální znevýhodnění? A bude potřeba řešit sexualitu, i když u dítěte nevidím žádné její projevy?
- Jak mám svému dítěti s PAS něco vysvětlit, když mě neposlouchá, nevnímá a jeho rozumové schopnosti jsou na úrovni malého dítěte?
- Bude moje dítě s PAS někdy schopno uspokojit své sexuální potřeby, najít si partnera nebo partnerku, mít vztah?
- Vztah, sex? To není nic pro moje dítě. Vždyť se chová a jedná jako malé dítě.

- Nejde nějak zamezit tomu, aby měl můj syn nebo /dcera sexuální potřeby? Bojím se, že tomu nebude rozumět a nebude vědět, co s tím.
- Mé dítě má PAS. Bude vědět, jak se má chovat k mužům či k ženám?

Nejprve je potřeba rodiče podpořit, eliminovat jejich obavy i strach a nabídnout jim možnosti, jak pracovat se sexualitou u dítěte s PAS. Přístup rodičů bude zásadně ovlivňovat to, jak bude jejich dítě vnímat a následně prožívat sexualitu. Rodiče, kteří vytváří prostředí ve vztahu k sexualitě bezpečné, zdravé a přátelské, dávají dítěti možnost učit se, přijmout sebe sama a nebát se hovořit o sexualitě.

4.1.3 Doporučení pro rodiče, jak mohou přijmout, pracovat a zavést téma sexuální výchovy u dítěte s PAS

- Přijměte své dítě takové, jaké je, včetně jeho znevýhodnění. Nebojte se říci si pomoc a radu, nemusíte být na vše sami. Tento krok může být těžký a potřebuje svůj čas.
- Přijměte sexualitu svého dítěte jako základní biologickou potřebu každého člověka.
- Získejte více informací o sexualitě dětí s PAS. Pomoci vám může literatura, knihy, články nebo školení, webináře.
- Využijte možnosti rodičovských skupin. Společné sdílení, názory, pohledy a zkušenosti dalších rodičů vám mohou pomoci.
- Začněte s těmi tématy, která jsou pro vás bezpečná a ve kterých jste si jistí. Například tím, že dítě naučíte, kde má soukromí a koho se kde může a nemůže dotýkat.
- Povídejte si se svým dítětem, ptejte se, co potřebuje. Pokud vaše dítě nekomunikuje verbálně, pozorujte, jak se chová a které téma je pro ně aktuální.
- Pořiďte si pomůcky, které vám mohou pomoci v sexuální výchově. Na trhu je několik knih. I když knihu vaše dítě nevyužije, může být pomůckou pro vás, abyste věděli, co říkat.
- Vytvořte spolu s dítětem vizuální pomůcky pro snadnější pochopení informací. Nápady najdete zde v knize.
- Pokud si nevíte rady, obraťte se na odborníky či odbornice a požádejte je o podporu.
- Objednejte si publikace nebo navštivte stránky www.freya.live, kde je mnoho zajímavých článků a dalších informací k sexualitě.

Inspirace pro vás – jeden příběh z mnoha

Na rodičovskou skupinu pro rodiče dětí s PAS přišli rodiče, kteří se mi v úvodu omluvili, že nejspíš nepochopili, pro koho je skupina vhodná, jelikož mají teprve čtyřletého syna s PAS. Požádala jsem je, aby zůstali až do konce a sami zvážili, jestli pro ně bylo setkání a téma sexuální výchovy přínosné. Po celé tři hodiny jsme hovořili o sexuální výchově dětí s PAS, jejich metodách a možnostech. Rodiče čtyřletého chlapce mi na konci školení poskytli krásnou zpětnou vazbu:

„Když jsme sem přišli, říkali jsme si, že jsme tady asi omylem. Ostatní rodiče mají děti ve věku deset, dvanáct a více let, ale my máme doma čtyřleté dítě. Velmi brzy jsme zjistili, že sexuální výchova není jen o knihách a o tom dítě učit, jak má navazovat vztahy, ale je to mnohem širší téma a třeba hygiena nebo soukromí se nás týká už teď. Jsme rádi, že víme, jak synka učit a co pro něj můžeme do budoucna udělat. Těšíme se, až vše vyzkoušíme doma. Jsme rádi, že jsme přišli už teď, protože se vše naučíme a budeme o krok napřed.“

4.2 Sexualita a sexuální výchova z pohledu zaměstnance nebo zaměstnankyně sociální služby

Zaměstnanci a zaměstnankyně sociální služby jsou kromě rodičů dalšími osobami, které se podílejí na vytváření podmínek pro zdravý sexuální rozvoj člověka s PAS.

4.2.1 Proč zaměstnanci a zaměstnankyně nemusí vidět a přijímat sexualitu a sexuální výchovu klientů či klientek služby?

Zaměstnanci a zaměstnankyně sociální služby pracující s lidmi s PAS mohou být ovlivněni mnoha faktory, které následně formují jejich pohled na sexualitu těchto lidí. Vlastní pohled formují také situace, se kterými zaměstnanci či zaměstnankyně u klientů a klientek s PAS přicházejí do kontaktu. Každý člověk může realizovat svou sexualitu jiným způsobem, proto se mohou zaměstnanci a zaměstnankyně setkat s projevy sexuality, které pro ně budou zvláštní, divné nebo neobvyklé. Některé situace týkající se sexuálních a vztahových potřeb lidí s PAS pro ně mohou být náročné z hlediska řešení a budou vyžadovat určitou zkušenost, vědomosti, čas a jednotnost v přístupu k těmto situacím. Zaměstnanci a zaměstnankyně svým přístupem zásadně ovlivňují vnímání a prožívání sexuality klientem či klientkou služby. Pokud je člověk s PAS zesměšňován nebo nerespektován v oblasti sexuality, jistě se nebude cítit dobře. Naopak díky poskytnuté podpoře může personál pozitivně ovlivnit kvalitu života člověka s PAS.

Sexuální výchova a osvěta může být pro klienta či klientku nabídkou, kterou ocení a přijme, ale která vyžaduje kvalifikovaný personál, jenž má nejen podmínky, čas, ale také prostor tuto službu nabízet.

4.2.2 Jaké jsou nejčastější obavy a otázky zaměstnanců a zaměstnankyň v tématu sexualita a sexuální výchovy?

- Máme hodně práce a téma sexualita je práce navíc. Nemáme prostor, čas ani podmínky.
- Nemáme podporu vedení, organizace nebo služby.
- Nechceme nebo je nám nepříjemné řešit tohle téma s klienty a klientkami.

- Kolegové a kolegyně na mě divně koukají, když s klienty a klientkami hovořím o jejich sexualitě.
- Naši klienti a klientky to nepotřebují, nevidíme u nich sexuální projevy. Nemají žádné otázky, které by nám pokládali.
- Objevují se krizové situace v oblasti sexuálních potřeb a chování klientů a klientek, které jsou pro nás náročné z hlediska řešení.
- Sexualita lidí s PAS je divná, zvláštní a neobvyklá.
- Pokud začneme řešit téma sexuality, všichni klienti a klientky o tom budou pořád hovořit. Je to jako Pandořina skříňka – nikdo neví, co se stane, až se otevře.
- Nevíme, jak s klienty či klientkami s PAS hovořit o jejich sexualitě a jak vést sexuální osvětu.

4.2.3 Doporučení pro zaměstnance a zaměstnankyně, jak mohou začít pracovat se sexualitou a zavést téma sexuální výchovy a osvěty u klientů či klientek s PAS

- Přijměte klienty a klientky s PAS jako sexuální bytosti. Jednejte s nimi adekvátně k jejich biologickému věku, s respektem a úctou.
- Pokud máte nějaké obavy a předsudky ohledně sexuality lidí s PAS, mluvte o nich.
- Vzdělávejte se v oblasti sexuality a vztahů lidí s PAS. Využít můžete odbornou literaturu, knihy, články nebo filmy. Můžete absolvovat školení, výcviky nebo webináře.
- Pokud chce organizace pracovat s tématem sexuality, měla by zavést systém práce se sexualitou. Tento systém dává zaměstnancům a zaměstnankyním při práci se sexualitou jistotu a návod, jak s ní pracovat.³
- V organizaci může vzniknout pozice, která se práci s oblastí sexuality věnuje více. Tato pozice se nejčastěji nazývá konzultant nebo konzultantka, případně důvěrník či důvěrnice.
- Nejprve se ve službě zaměřte na ty oblasti sexuality, které vás každodenně provází a se kterými je pro vás jednodušší začít. Tématy, se kterými začnete, mohou být soukromí, hygiena a doteky.
- Na řešení krizových situací v oblasti sexuality u klientů a klientek služby si vytvořte pracovní postupy a podrobný návod, jak v těchto situacích jednat.
- Pořídte si pomůcky pro práci se sexualitou, které vám mohou pomoci. Využít můžete knihy, brožury, vizuální pomůcky, kartičky k sexualitě a mnoho dalších. Seznam pomůcek najdete v *Příloze č. 1: Pomůcky, které můžete využít k sexuální výchově či osvětě*.
- Sexuální výchovu a osvětu směřujte nejprve k těm tématům, které jsou pro vás bezpečné a ve kterých cítíte jistotu. Posléze můžete okruh témat dále rozšiřovat.

³ Více o systému zavádění práce se sexualitou se dozvíte zde: www.freya.live a www.box.freya.live.